

**ОСВІТНЬО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ВОЛОДИМИРА ЧЕХІВСЬКОГО**

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 44(1), с. 66–75

Дослідження присвячено освітньо-педагогічній діяльності члена знаної подільської родини Січінських–Січинських–Чехівських, голови уряду Директорії, знаного діяча Української Народної Республіки, митрополита і благовісника Української автокефальної православної церкви Володимира Чехівського.

Культурно-просвітній рух в Україні наприкінці XIX — 30-х рр. XX ст. владно залучав до себе активних, творчо натхненних, національно свідомих людей. Серед них — непересічна постать у педагогічному та культурно-громадському житті України — Володимир Чехівський, який завжди керувався “велінням своєї совісті” [19, 221]. Проте його значну освітньо-педагогічну діяльність у світських і духовних навчальних закладах лише фрагментарно відобразили Ф. Бульбенко [5], Д. Бурко [7], О. Коляструк [21], Е. Мельник [23], В. Приходько [36], І. Преловська [30–35] та ін. [46].

Видатний діяч новітньої української історії, який поєднував у собі таланти богослова і реформатора Української національної церкви, Благовісник, Голова ідеологічної комісії та організатор пастирських курсів УАПЦ, талановитий богослов, історик церкви, професор і педагог, член Центральної Ради, заступник міністра сповідань у гетьманському уряді, прем’єр-міністр та міністр закордонних справ в уряді Директорії УНР Володимир Мойсейович Чехівський народився 20 липня (19) [7, 333] 1876 р. у селі Горохуватка (нині Кагарлицький район Київська обл.) в родині священнослужителя [15]. Успішно закінчив Київську духовну семінарію (1896) [7, 333] і церковно-історичне відділення Київ-

ської духовної академії (1900). Допитливий і обдарований юнак під благодійним впливом старших діячів-українофілів захопився українською ідеєю, ґрунтовно вивчав українську історію, літературу та культуру [15].

Після закінчення духовної академії йому було запропоновано посаду викладача духовної семінарії за межами України [7, 334], однак він бажав служити Україні і після успішного складання іспиту в Київському університеті на вчителя гімназії [15] майже рік працював у церковнопарафіяльних школах сіл Янівка й Горохуватка Київського повіту [17, арк. 95], де й почалася його плідна для українського визвольного руху освітньо-педагогічна діяльність.

У 1901 р. з урахуванням його педагогічних здобутків він був призначений помічником інспектора Подільської духовної семінарії [13], яка була середньою школою українського народу [36, 27], адже семінаристи за своїм походженням були “майже виключно діти села” [36, 93], паростками “здорового українського кореня”. “Високий, ставний, з гарним характерним обличчям і блискучими чорними очима, він одним виглядом імпонував усій семінарській молоді”, а “спокійна людська вдача і тактовність” Володимира Чехівського, його “щире, сердечне ставлення до вихованців, забезпечу-

вали бажаний вплив на семінаристів, його авторитет серед учнів був дуже високий, його безмежно любили, йому довіряли” [7, 334]. Добре українське слово національного сіяча “падало на цілком відповідний ґрунт” [36, 44]. За його сприяння в семінарії з’явилася добре прихована від начальства “в пивниці” українська бібліотека. Він налагодив постійні зв’язки з кількома надійними “хлопцями”, які проводили відповідні бесіди з кожним семінаристом окремо, й таємно розповсюджували між ними такі заборонені українські книжки [7, 335; 36, 42–43], як “Кобзар” Т. Шевченка, “Люборацькі” А. Свидницького, повісті Б. Грінченка, поезії М. Старицького та ін. [7, 335]. Під керівництвом В. Чехівського національно свідомі старшокурсники-семінаристи під впливом прочитаних заборонених українських книг залучалися до конкретної українознавчої праці. В 1901 р. він разом з українськими патріотами Є. Сіцінським, С. Іваницьким став співорганізатором невеликої національно свідомої української Громади [26, 60], навколо якої гуртувалися семінаристи, які бажали стати свідомими українцями. Майбутні українські громадсько-культурні діячі Г. Степура, В. Приходько, К. Широцький, журналіст і письменник П. Богацький [20] проводили українознавчу працю, писали вірші, оповідання, перекладали [36, 46]. Спокійна вдача, тактовність у відносинах з учнями, ліберальні погляди щодо відвідування ними театру і міста, серйозна і відверта проповідь українства, щирий демократизм зробили В. Чехівського дуже популярним і авторитетним серед семінаристів [36, 57].

Для утвердження українського життя в семінарії В. Чехівський вмів використовувати можливості семінарського хору, одного з найкращих у Кам’янці-Подільському, включаючи в програми виступів українські пісні, які керівництво семінарії часто намагалося заборонити [7, 335]. Особливе враження на учнів початкових класів справляли виступи старших семінаристів, які були для молодших бурсаків “недосяжними авторитетами і великими героями” [36, 62]. Його діяльність у семінарії була нелегкою, адже тут панувала

російська мова, і головним для нього було — вивести бурсаків з-під цього впливу і скерувати на шлях українського національного самопізнання [7, 335].

У Подільській духовній семінарії він працював близько трьох років, і семінаристи ювілейного сотого випуску 1903–1904 рр. у центрі пам’ятної віньетки [36, 62] помістили не єпархіального архієрея, ректора, інспектора і семінарських учителів [7, 337], а помічника інспектора В. Чехівського, Т. Шевченка та М. Костомарова. Такими своїми діями випускники семінарії, які тривалий час були під впливом В. Чехівського, довели, що дев’яносто дев’ять років втовкмачування в духовних навчальних закладах ідеї “самодержавія і російської народності” не витравили в душах українців своєї національно-культурної духовності та гідності [36, 63–64]. Ця надзвичайна подія призвела до негайного переведення В. Чехівського з “попередженням” на посаду помічника інспектора Київської духовної семінарії. Проте він і там досить швидко увійшов у довіру до семінаристів, пробуджував і стверджував у них національну свідомість. Однак вже в 1905 р. його через неблагодійність звільнили з семінарії й призначили вчителем Черкаської духовної школи [17, арк. 95], де за ним встановили поліційний нагляд. Проте й тут, викладаючи російську мову та літературу в духовному училищі і міській чоловічій гімназії, він і далі непохитно проводив українську національну працю серед бурсаків, гімназистів і робітників [7, 337]. Водночас приділяв значну увагу своїй освітньо-науковій діяльності і незважаючи на всі перипетії підготував наукову монографію “Київський митрополит Гавриїл Бануленко-Бодоні (1799–1803)”, за яку отримав учений ступінь магістра богослов’я (1905) і премію Ради професорів академії. Враховуючи значення цієї праці з історії Української церкви, її було видрукувано в “Працях духовної академії” (1905) [7, 333–334].

У 1906 р. за участь в українському національному русі він був заарештований і висланий у Вологодську губернію [14; 15], де значну увагу приділяв “позашкільній про-

світницькій праці” [17, арк. 95]. Наприкінці 1907 р. Володимир Мойсейович повернувся із заслання в Україну [7, 338] та отримав припис відбути на роботу в духовний навчальний заклад віддаленого маленького містечка Сапожок у центрі Росії. Він відмовився їхати в Росію і, переїхавши до Києва, був змушений “давати приватні лекції, і з того існував” [14]. Крім того, він намагався влаштуватися вчителем історії української літератури та історії України й Поділля в духовних навчальних закладах Кам’янець-Подільського. Адже саме тут завдяки активній позиції Є. Сіцінського Священний Синод у жовтні 1907 р. дозволив викладати в семінарії “як необов’язковий предмет, історію української літератури та історію України і Поділля”. Враховуючи нестачу вчителів із цих предметів, Є. Сіцінський рекомендував на цю посаду, чоловіка своєї племінниці Олени, Володимира Чехівського [26].

Однак через позбавлення права працювати в духовних навчальних закладах Володимир Мойсейович був змушений наприкінці 1907 р. — на початку 1908 р. переїхати в Одесу [1], де значну увагу приділяв “позашкільній просвітницькій праці” [17, арк. 95]. Тут у 1908–1913 рр. він працював інспектором (директором) [7, 338] Михайло-Семенівського сирітського будинку “Благодійного Товариства”, вчителем літератури в електротехнічному училищі Гадяцького, політехнічному училищі Дойна [13, 309], приватній гімназії Гінкулової-Гефена, в млиново-технічній комерційній школі [13, 305; 17, арк. 95]. З метою підвищення своєї кваліфікації він у 1913 р. прослухав однорічний курс для вчителів середніх шкіл при Одеському університеті й після успішної здачі іспитів отримав відповідний диплом. Після цього в 1913–1914 рр. — викладав історію в 1-й і 3-й міських гімназіях Одеси [17, арк. 95]. Крім того, в 1913–1917 рр. був головним редактором газети “Українське слово” (видавництво Українського Керівничого Комітету) [18, 63] і співредактором газети “Вільне життя”, читав публічні лекції на курсах агітаторів у робітничих клубах Одеси [14]. Володимир Чехівський як визнаний педа-

гог своїм гуманним поведінням з вихованцями, розумінням психіки своїх учнів і слухачів та красою свого духу швидко завоює їхню довіру, виховуючи у них щирий патріотизм. Саме його національно-освітня робота в робітничому середовищі сприяла тому, що тисячі робітників Одеси в 1917 р. вийшли на демонстрації під українським прапором [15]. Проте царська влада і в Одесі переслідувала його, тримаючи під пильним наглядом шпиків, які завжди були раді прислужити “сильним світу” [13, 305]. У ніч з 16 на 17 травня 1914 р. жандарми на підставі “агентурних відомостей” зробили трус у будинку В. Чехівського [13, 307], під час якого виявили нелегальну літературу “протиурядового характеру”. Жандарми на підставі віднайдених ними матеріалів визнали, що вчитель одеської комерційної школи є досить небезпечним [13, 308–309] і встановили за ним нагляд за місцем проживання терміном на 2 роки [13, 311].

У травні 1917 р. Українська Центральна Рада розглядала кандидатуру Володимира Мойсейовича на посаду помічника куратора (окружного інспектора) Одеської шкільної ради, але він у цей час вже очолював Одеську філію Всеукраїнської учительської спілки та Херсонську губернську раду об’єднаних громадських організацій. Наприкінці листопада 1917 р. УЦР призначила його політичним комісаром м. Одеси та виконуючим обов’язки губернського комісара освіти на Херсонщині [56, 181].

Наприкінці 1917 р. він переїздить до Києва, де читає лекції з історії України та української культури в політехнічному й медичному інститутах, на вчительських курсах [7, 338]. У 1918 р. він вдруге закінчив Одеські короткотермінові педагогічні курси для вчителів-лекторів з методики викладання історії, адже як “лектор позашкільної роботи” в 1917–1920 рр. приділяв значну увагу громадсько-просвітницькій роботі [17, арк. 95зв.].

Події, що розвивалися на теренах України, змусили В. Чехівського в 1919 р. повернутися в Кам’янець-Подільський, де він як член Ради міністра освіти у вересні 1919 р.

брав активну участь у засіданнях “Комісії для технічного проведення реформ школи в Україні”, яка під керівництвом П. Холодного проводила роботу щодо укладання першої частини “Проекту Єдиної школи на Вкраїні” [45, 352]. Члени Комісії ухвалили “заснувати єдину школу в трьох ступенях” [2, 3] та прийняти “такі назви ступенів майбутньої єдиної школи: I – (колишня нижча початкова) – основна молодша; II – (колишня вища початкова) – основна старша; III – (колишня середня школа) – колегія” [27, 2]. “Проект...” був “остаточно з педагогічного боку проредагований” [37, 45], схвалений і “остаточно затверджений” [41] в середині вересня 1919 р. [41] та частково опублікований у листопаді [37; 41]. За цим “документом здійснювалося навчання в школах Поділля” не тільки до кінця існування Директорії УНР, а й програми окремих предметів проектової основної школи активно використовувала радянська влада, яка, не маючи своїх програм, розіслала примірники “Проекту...” в школи України, не назвавши його авторів, і наказала вчителям тимчасово дотримуватись цих програм” [44, 45].

Перебуваючи в Кам’янці-Подільському, В. Чехівський брав участь у лекційній пропаганді серед козаків армії УНР, місцевих робітників і ремісників. Зокрема, у вересні 1919 р. він виступив перед військовими армії УНР з лекцією “Нове українське письменство” [49], яку відвідала “сила народу і буває, що велика університетська аудиторія ледве вміщає всіх слухачів” [51–53].

Особливу увагу українські уряди в добу національної демократичної революції приділяли розвитку вищої школи, “Просвіти”; культурно-просвітні комісії, українські клуби та інші громадські організації займалися проблемами масового поширення наукових знань, відкривали народні університети [23, 28], адже велика кількість людей залишалася неосвіченою і національно малосвідомою [23, 29]. У січні 1919 р. національно свідомою інтелігенцією Кам’янця-Подільського для поширення освіти серед населення краю заснувала Український клуб [54]. 18 вересня Рада старшин клубу, членом якої

був В. Чехівський, ініціювала відкриття Кам’янець-Подільського українського народного університету, який мав “поширювати науково-популярні знання серед бажаючих молодих людей” [48, 2] та інших груп населення “в доступній формі українською мовою знання з усіх галузей науки” [55, арк. 32]. Майбутній університет мав стати вищим науково-популярним закладом, який сприяв би в доступній формі отримувати знання тим людям, які за своїм освітнім цензом [12; 55, арк. 61] не мали змоги “проходити науки, що викладаються в нормальних університетах” [54]. Володимир Мойсейович як член Українського клубу брав активну участь у підготовці до відкриття українського народного університету, де мали викладати агрономію, ботаніку, географію, економіку, зоологію та історію. Вже у жовтні народний університет розпочав прийом заяв у канцелярії Українського клубу, його слухачами могли стати всі, хто подав прохання із зазначенням кафедри, на якій “бажає слухати лекції”, мав освіту не нижче початкової школи, вік не менше 16 років, бажання вчитися і змогу сплатити 50 крб. за рік навчання, які йшли на спеціальні кошти закладу [11; 55, арк. 34].

1 листопада 1919 р. Голова ради лекторів і ректор народного університету В. Чехівський, за присутності міністра народної освіти П. Холодного та декана природничого факультету С. Бачинського, у приміщенні міської вищої початкової школи (вул. Шевченка, 35) відкрив український народний університет [9]. Він привітав усіх студентів університету та всіх присутніх і виступив з промовою, в якій “коротко накреслив історію боротьби українського народу за свою рідну культуру і освіту” й закликав “студентів нового університету і всіх присутніх до дальшої боротьби не тільки за свою рідну освіту, але й за самостійне державне існування нашої республіки”. Далі він звернув увагу присутніх на те, що “великі пророки і проводарі народу українського кляли в цій боротьбі усе своє життя, виявляли надзвичайно велику титанічну силу, енергію і віру”, й тому, на його думку, “скоро надійде час, коли наша

батьківщина буде визволена і вся зацвіте культурно-просвітнім та державним життям” [10]. Він також наголосив: “Коли Україна мала свою Державу то і справа національної освіти стояла високо. Разом зі втратою Держави прийшло поневолення української нації і занепад рідної освіти” [8]. Для читання лекцій були запрошені кращі місцеві лекторські сили, професори та доценти державного університету [8; 55, арк. 61]. Володимир Мойсейович викладав на гуманітарному факультеті, на який зарахували 67 слухачів [50], історію української літератури та основи виховання [28]. В одній зі своїх лекцій він відзначав, що “наукові знання — історія, філософія, література й такі інші, а також найкраща політика, духового вдосконалення людині не дадуть, потрібна передусім релігія, віра в Бога” [7, 339]. Проте вже наприкінці листопада 1919 р., після вступу польських військ на Поділля, він залишив посаду керівника українського народного університету й переїхав до Вінниці [50].

Рада міністра ісповідань, членом якої був В. Чехівський, 22 вересня 1919 р. розглянула питання “Про курси для священнослужителів” і постановила розпочати їх 29 вересня на базі богословського факультету Кам’янець-Подільського державного українського університету, куди обов’язково повинні були з’явитися всі священники, диякони, дяки й регенти церковних хорів, а також особи, котрі бажали читати в монастирях. Всі вони мали приходити зі своїми служебниками і часословами. 27 вересня керуючим курсами призначили професора В. Біднова, якому доручили скласти програму курсів і запросити лекторів [3, 84]. 57 чоловік стали слухачами трьох денних курсів [5, 29], із них протоієреїв — 14, священників — 10, дияконів — 6, дяків — 6, учнів дяківських шкіл — 15 [3, 84]. На цих курсах В. Чехівський викладав історію українського письменства (3 год.) [47].

У 1920–1921 рр. В. Чехівський читав у Вінницькому учительському інституті лекції з історії української культури та основ виховання [59], а потім у Вінницькому Інституті народної освіти [17, арк. 95зв.]. 26 серпня відбулася Рада новоствореного інституту

[16, арк. 2], яка ухвалила в наступному академічному році запросити до викладацької роботи “безумовно — В. М. Чехівського (як відомого знавця історії та літератури України)” [16, арк. 3зв.–4]. 3 вересня Подільський губернський відділ народної освіти призначив В. Чехівського членом Вченої ради ВІНО [16, арк. 5]. 17 вересня було проведено розподіл навантаження між викладачами [16, арк. 19–19зв.], згідно з яким Володимир Мойсейовичу доручалося читати лекції з українознавства, української літератури та історії ХІХ ст. Керівництво інституту, занепокоєне майбутнім ІНО, залучало до співпраці “найкращих лекторів, котрі зараз є в розпорядженні Вінниці” [16, арк. 19зв.–20]. Саме тому В. Чехівському як “авторитетному фахівцю” пропонувалося встановити платню по найвищому, 35 розряду [16, арк. 21–21зв.]. Однак лекції з українознавства він почав читати лише з 21 грудня [16, арк. 29зв.]. Наприкінці 1920 р. у Вінниці встановилася більшовицька влада і він як великий патріот України не емігрував, а залишився, зазначивши: “Я мушу бути зі своїм народом!” [7, 339]. Проте вже 6 січня 1921 р. як член Кирило-Мефодіївського братства був заарештований і п’ять місяців провів у в’язниці [7, 340], а наприкінці 1921 р. слідчою комісією при Раднаркомі УРСР він був реабілітований [15].

Вийшовши з в’язниці, він перебрався до Києва, де разом із В. Липківським та іншими став засновником і керівником “Братства робітників слова” (“Курсів робітників слова” — А. Т.) при Софіївській парафії, яке впродовж 1921–1923 рр. діяло при храмі Святої Софії [19, 274]. Тут він “викладав Святе Письмо і викликав бажаючих на листівне і словесне викладання своїх думок” [24, 86]. УАПЦ незважаючи на несприятливе ставлення більшовицької влади до створення духовних шкіл все ж утворила свій навчальний заклад для підготовки священників, дяків і диригентів — короткотермінові Пастирські курси (Богословську школу — А. Т.), які в 1921–1923 рр. діяли в Еллінській церкві (на розі вул. Безаківської та Жилянської). Одним із організаторів курсів був В. Чехівський [19, 358]. Урочисте відкриття курсів з відпра-

вою молебню відбулося 3 липня 1921 р. в 6 год. вечора в Івано-Богословському приділі храму Святої Софії. На відкритті В. Чехівський прочитав першу свою лекцію “Про завдання Пастирських курсів” [35, 263–264], а в подальшому читав лекції з філософії релігій [19, 358; 35, 263]. Загалом короткотермінові пастирські курси закінчили біля 300 священників [7, 341].

Крім того, він “завжди виступав з промовами як в Софіївському Соборі, так і в інших Київських церквах, часто й виїжджав на благовістя. Але головна вага благовісницького відділу, це була підготовка благовісників і взагалі священників” [24, 86].

Володимир Чехівський, займаючись освітніми справами в УАПЦ, брав активну участь у підготовці та проведенні Першого Всеукраїнського Православного Церковного Собору УАПЦ (Київ, 14–30 жовтня 1921 р.) [29]. Він відмовився від обрання його Головою Собору [43] і Всеукраїнським архієпископом [29, 267], проте за наполяганням членів Собору був обраний членом Комісії церковно-освітньої і богослужбових відправ УАПЦ [39].

Під час підготовки до проведення Другого Всеукраїнського Православного Церковного Собору УАПЦ Передсоборна комісія на своєму засіданні 4 серпня 1927 р. розглянула питання “Церковно-освітня справа УАПЦ”, яке виносилося на розгляд Собору, і ухвалила В. Чехівського співдоповідачем по розділах “Форми організації богословської освіти”, “Засоби церковної самоосвіти” та “Організація богословсько-наукової праці” [19, 114].

Під час проведення Другого Всеукраїнського Православного Церковного Собору УАПЦ (Київ, 17–30 жовтня 1927 р.) В. Чехівського було обрано Головою Президії Собору [19, 140]. Собор особливу увагу приділив стану церковно-освітньої справи в УАПЦ, заслухав доповідь єпископа Я. Чулаївського “Церковно-освітня справа УАПЦ” і зазначив, “що церковно-освітня справа надзвичайно велику вагу має й матиме”. Тому слід вирішити головне питання, як у сучасних умовах організувати церковну освіту і “завести

Колегію освітню” та створити школу “для підготовки священодіячів”. Співдоповідач В. Чехівський у виступі “Форми організації богословської освіти” наголосив, що основною “формою організації систематичної богословської освіти” є богословська школа, яка в умовах життя УАПЦ “має своїм завданням дати ученикам знання сучасного рівня богословських наук і їх літератури й розвинути до верху сучасного мистецтва уміння учеників говорити й писати в сфері богослов’я. Це завдання можна виконати за три роки, коли до богословської школи прийматимуться особи, що загальну освіту достатньо засвоїли. Школа має автономію” [19, 90]. Водночас він зазначив, що періодичною “формою церковної богословської освіти повинні бути курси священодіячів і церковно-освітні з’їзди священодіячів”, постійною — “індивідуальне учительство священника й єпископа”, а окремою — “індивідуальна й спільна богословська освіта”. У співдовіді “Засоби церковної самоосвіти” він стверджував, що першим “засобом церковної самоосвіти є самодіяльна участь в церковному житті: організації, читанні, співі, проповіді, письменстві, церковному служінні”. Загалом індивідуальна “самоосвітня праця має йти через все життя кожного члена церкви шляхом: а) удосконалення в молитві й добродійстві; б) єднання з світильниками Божої Премудрості, в постійному читанні їх християнських творів; в) удосконалення в церковному мистецтві (співах, музиці, виразному читанні)”. А спільна самоосвітня праця, на його думку, “йде: в народних співцях, читців й проповідників й хорах. Допоміжним засобом спільної самоосвіти служать спільні книжки. В хорах ведуться підготовчі до богослужінь церковні вправи: співання, читанки, бесіди”. Крім того, осередкові “церковні органи подають ініціативу до церковної самоосвітньої праці й керують нею: подають зразкові списки богословських книжок з окремих наук, указують бажану зразкову послідовність читання, ознайомлюють з практикою самоосвітньої церковної праці через журнал “Церква й Життя”, допомагають постачанню книжок, нот” [19, 91]. Хоча у справі “поширення жур-

налу та відкриття школи інертність є: треба налагодити справу з поширення” [19, 93]. У співдоповіді “Організація богословсько-наукової праці” зазначив, що з метою розвитку і активізації науково-богословських досліджень “1) ВПЦР організує при своїй Президії богословську наукову колегію. 2) Колегію вибирає ВПЦР. 3) Колегія кооптує членів. 4) По округах округові органи закладають філії наукової Колегії. 5) Завдання Колегії — розвиток богословської наукової праці. Найближчими черговими конкретними завданнями Колегії є: а) встановлення богословської термінології українською мовою, б) оцінка творів підручної літератури, в) кваліфікування учених богословських праць і учених робітників для з’ясування здатності й підготованості до церковно-освітньої праці” [19, 91].

Собор, враховуючи здобутки В. Чехівського на освітньо-богословській ниві, 25 жовтня 1927 р. обрав його завідувачем освітнім відділом УАПЦ [19, 345]. При цьому В. Чехівський у своєму виступі зазначив, що в УАПЦ багато священиків, які навіть богословських курсів не закінчували, тому необхідно “розвивати богословську науку. Не тільки потрібно мати догматику, а і етику, літургіку і апологетику взагалі; для розвитку треба більше учитись, але піднімати церковну освіту не наказами, а в спосіб колективної самоосвітньої самодіяльності. Не форма виразів потрібна, бо різні вислови можуть бути для виявлення однієї й тієї ж думки... Приклад священика, який почав розвиватися на богословських курсах, а потім попав в глухе село й пішов назад, свідчить про потребу постійної праці над самоосвітою, бо хто не йде вперед, той йде назад. Один вихід — освіта. Особливе має значіння обмін думок на церковно-освітніх з’їздах... Зневажити цей спосіб не можна, а тому доручити президії ВПЦР подбати про піднесення засобів церковної освіти більш ніж про формули для визначення ідеології” [19, 355].

У 1920-х роках В. Чехівський працював в Історико-філологічному відділі ВУАН, викладав у Київському медичному інституті, Київському політехнікумі та соціально-

економічних курсах [56, 182]. Особисте життя “служителю культу” було завжди скромним, особливо довелося бідувати, коли його як активного діяча УНР і “служителя культу” було позбавлено прав [7, 343], усунено від викладання в медичному та політехнічному інститутах, сільськогосподарському науковому комітеті та інших закладах. Для утримання родини в 1924–1929 рр. він займався перекладами з російської мови на українську [4]. В 1928 р. його дружина Олена Чехівська пише: “У нас по-старому — Володя працює там-же — втомився він і знервувався тільки дуже” [21], а далі зауважує, що він “робить ту працю що і раніш. Правда, є тенденція і цю роботу, і цю працю теж укоротять. Будем бачити даліше. Жить нам по-старому тяжко во всіх відносинах, но нічого...” [22].

В. Чехівський чимало пропрацював у Комісії з перекладу чинів Божих служб на українську мову, щоб служба Божа в українських храмах відправлялася на живій українській мові. Він написав дві богословські праці (чини): “Служба визволення” і “Свято Хресне”, що сприяли вшануванню важливих подій минулої історії українського народу і його Церкви [7, 341]. Незвичайно цінною для дослідників є його наукова історико-богословська спадщина, він автор майже півсотні наукових богословських та історичних праць.

3 листопада 1937 р. [15] у “далеких нетрях радянської півночі скінчилось життя (розстріляний за вироком трійки УНКВС — А. Т.) славетного борця за волю Української Церкви, за державність і свободу її народу” [7, 344], подвижника “великого формату, чия діяльність церковна, педагогічна, культурно-освітня, наукова і громадська, то було апостольське служіння українській ідеї. Краса і велич його духовного образу, багатий і променисто-ясний світ його ідеалів зачаровували кожного, хто на українській ниві сходився з ним та ближче пізнавав його. Усі, хто бачив його, розмовляв з ним чи слухав його проповіді, відчували таку духовну радість, як перед святим престолом, коли стають до Служби Божої” [7, 333], — згадує у своїх спогадах протопресвітер УАПЦ Дмитро Бурко.

Отже, повноцінне повернення Україні імені Володимира Чехівського неможливе без вивчення й аналізу всієї багатогранної спадщини вченого, педагога, богослова і громадсько-державного діяча, осмислення його педагогічної, науково-богословської, культурно-освітньої, державотворчої та проповідницько-місійної діяльності. Незалежна Україна, про яку він мріяв і багато зробив для її утвердження, ще не повною мірою увічнила його пам'ять.

Література

1. "А. Ж.". Чехівський Володимир / А. Ж. // ЕУ-ІІ. — Львів, 2000. — Т. 10. — С. 3738.
2. Алиськевич А. Нова українська школа / А. Алиськевич // Галицький голос. — 1919. — Ч. 1. — 16 серп. — С. 3.
3. Андрусишин Б. І. Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (Доба директорії УНР): навч. посіб. / Б. І. Андрусишин. — К.: Либідь, 1997. — 176 с.
4. Архівно-слідча справа № П-15162 Є. Сіцінсько-го // Державний архів Хмельницької області. — Фонд УСБУ. — Арк. 11–12.
5. Біднов В. Церковна справа на Україні / В. Біднов. — Тарнів: Вид-во "Українська Автокефальна Церква", 1921. — 47 с.
6. Бульбенко Ф. Володимир Чехівський / Ф. Бульбенко // Нові дні (США). — 1971. — Березень.
7. Бурко Д. Професор Володимир Чехівський / Д. Бурко // Українська Автокефальна Православна Церква — вічне джерело життя. — Саут-Бавнд-Брук, Н. Дж. (США), 1988. — С. 333–344.
8. Відкриття Кам'янець-Подільського народного українського університету // Україна. Щоденна газета (Кам'янець-Подільський). — 1919. — 4 (22) листоп.
9. Відкриття Кам'янець-Подільського народного університету // Народна Воля (Кам'янець-Подільський). — 1919. — 4 листоп.
10. Відкриття Кам'янець-Подільського українського народного університету // Шлях (Кам'янець-Подільський). — 1919. — Ч. 63. — 6 листоп.
11. Відкриття Українського Народного Університету // Україна. Щоденна газета (Кам'янець-Подільський). — 1919. — Ч. 59. — 23 (10) жовт.
12. В Українським клубі // Робітнича газета (Кам'янець-Подільський). — 1919. — 19 вер.
13. Герасименко В. З українського громадського руху на Поділлі. (1905–1917). (Пам'ять д-ра К. Г. Со-
- лухи) / В. Герасименко // За сто літ: матер. з гром. і літ. життя України XIX і поч. XX ст. / за ред. М. Грушевського. — Кн. 5. — Х.-К., 1930. — С. 305–313.
14. Голова рев. комітету і Прем'єр-міністр 1-го кабінету Директорії В. М. Чеховський // Україна (Кам'янець-Подільський). — 1919. — Ч. 91. — 2–3 листоп. — С. 6.
15. Грищенко А. Перший прем'єр Директорії // Урядовий кур'єр (Київ). — 2004. — № 223. — 23 листоп.
16. Державний архів Вінницької області (далі — ДАВО). — Ф. Р. — 1941, оп.1, спр.14, арк. 2–29зв.
17. ДАВО. — Ф. Р. — 1941, оп.1, спр.20, арк. 95–95зв.
18. Дорошенко Д. Історія України (1917–1923). Доба Центральної Ради / Д. Дорошенко. — Нью-Йорк: Вид. корпорація "Булава", 1954. — Т. 1. — С. 63.
19. Другий Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 17–30 жовтня 1927 р. Документи і матеріали / Упор.: С. І. Білокінь, І. М. Преловська, І. М. Старовойтенко. — К., 2007. — 698 с.
20. Касьянов Г. В. Сталінізм і українська інтелігенція (20–30-ті роки) / Г. В. Касьянов, В. М. Даниленко. — К.: Наук. думка, 1991. — 96 с.
21. Коляструк О. А. Протоколи засідань вченої ради Вінницького інституту народної освіти як джерело для вивчення повсякденного життя викладацької інтелігенції міста у 1920–1922 рр. / О. А. Коляструк // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. — Вінниця, 2007. — С. 230–234.
22. Лист Олени Чехівської до Є. Й. Сіцінського, 1928 р. Оригінал. — 1 арк. Родинний архів А. М. Трембіцького.
23. Мельник Е. Кам'янець-Подільський український народний університет (листопад 1919 — початок 1921 рр.) / Е. Мельник // Освіта, наука і культура на Поділлі. Зб. наук. праць. — Кам'янець-Подільський: Оіум, 2006. — Т. 7: Матеріали третього круглого столу "Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII — на початку XXI ст.". — С. 28–35.
24. Митрополит Василь Липківський. Історія Української Православної Церкви. Розділ VII: Відродження Української Церкви / Василь Липківський, Митрополит. — Вінніпег: Вид. накладом фундації Івана Грищука, 1961. — С. 86.
25. Мошак М. В. Є. Ю. Сіцінський — діяч українського національного руху на Поділлі / М. В. Мошак // Духовні витоки Поділля: творці історії краю. Мат. міжнар. наук.-практ. конф. — Кам.-Под., Хмельницький: Поділля, 1994. — С. 60.
26. Мошак М. В. Юхим Сіцінський — фундатор і діяч просвітницького руху на Поділлі / М. В. Мошак //

- Просвітницький рух на Поділлі (1906–1923 рр.) (До 90-річчя Подільської “Просвіти”). Кам’янець-Подільське міське товариство “Просвіта”, Історико-культурологічне Подільське Братство. — Кам.-Под., 1996. — С. 73–75.
27. Назви ступенів // Робітнича газета. — 1919. — № 506. — 26 вер. — С. 2.
28. Народний університет у м. Кам’янці // Україна. — 1919. — 13 жовт.
29. Перший Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 14–30 жовтня 1921 року. Документи і матеріали / Упор.: Г. Михайліченко, Л. Пилявець, І. Преловська. — К.—Львів: Жовткля, 1999. — 560 с.
30. Преловська І. М. 1) Владимир Чеховский, 2) Кирило-Мефодиевское Братство / І. М. Преловська // Енциклопедія життя і творчества Н. І. Костомарова (1817–1885) / Предс. ред. кол. В. А. Смолий, зам. предс. науч. ред. Ю. А. Пинчук. — К.: Ін-т історії України; Донецьк: Юго-Восток, 2001. — 570 с., ил. (рос. мовою).
31. Преловська І. М. Благовісник УАПЦ В. М. Чехівський (1876–1938) (біографічна довідка) / І. М. Преловська // Борисфен (Дніпропетровськ). — 2000. — № 12. — С. 17.
32. Преловська І. М. Відправа Благовісника / І. М. Преловська // Розбудова держави. — К., 1996. — Ч. 1 (42). — С. 45–51.
33. Преловська І. М. Доля Благовісника / І. М. Преловська // Старожитності. — К., 1995. — Ч. 5–6. — С. 24–25.
34. Преловська І. М. Організація навчальних закладів УАПЦ в Києві у 1920-х роках (на матеріалах фонду № 3984 ЦДАВОУ) / І. М. Преловська // Український Археографічний Щорічник. — Київ–Нью-Йорк: Вид. М. П. Коць, 2002. — Вип. 7. — С. 105–123.
35. Преловська І. М. Слідчі справи братів Чехівських як джерело вивчення біографій репресованих діячів УАПЦ (1921–1930 рр.) / І. М. Преловська // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. — 2003. — № 1 (20). — С. 258–277.
36. Приходько В. Під сонцем Поділля. Спогади. Ч. 1. — 4-те вид. / В. Приходько. — Нью-Йорк–Мюнхен: Криниця, 1967. — 184 с.
37. Проект Єдиної школи на Україні: основна школа. — Кам’янець-Подільський, 1919. — Кн.1. — С. 45.
38. Протокол Народи передсоборного засідання президії ВПЦР і по одному представнику від кожної губернії. 14 жовтня 1921 р. // ЦДАВОУ. — Ф. 3984, оп.1, спр.57, арк. 10.
39. Протокол наради членів Собору — представників від губерній України і Президії Собору // ЦДАВОУ. — Ф. 3984, оп.1, спр.59, арк.23зв.
40. Село: видання Подільської губернської народної управи (Кам’янець-Подільський). — 1919. — 20 вер.
41. Собчинська М. М. Реформа школи в Українській Народній Республіці (1917–1920 рр.) / М. М. Собчинська // Наукові праці історичного факультету. — Кам’янець-Подільський, 1995. — Т. 1. — С. 143–158.
42. Статут єдиної Школи // Шлях. — 1919. — Ч. 50. — 21 жовт. — С. 1–2.
43. Стенограма засідання Всеукраїнського Православного Церковного Собору 14 жовтня 1921 р. // ЦДАВОУ. — Ф. 3984, оп.1, спр.57, арк.1.
44. Ступарик Б. Проект єдиної школи в Україні // Шлях освіти / Б. Ступарик. — 1999. — № 2. — С. 45.
45. Телячий Ю. В. Освітня діяльність П. І. Холодного в м. Кам’янці-Подільському (1919 р.) / Ю. В. Телячий // Наукові праці Кам’янець-Подільського державного педагогічного університету: Історичні науки. — Кам’янець-Подільський, 2002. — Т. 8 (10). — С. 352.
46. Трембіцький А. М. Науково-освітня діяльність Володимира Чехівського / А. М. Трембіцький // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Вип. 16. Серія: Історія: зб. наук. праць / за заг. ред. проф. П. Григорчука. — Вінниця, 2009. — С. 39–49.
47. Україна. Щоденна газета (Кам’янець-Подільський). — 1919. — Ч. 39. — 27 (14) вер.
48. Україна. Щоденна газета (Кам’янець-Подільський). — 1919. — 2 (19) вер. — Ч. 17. — С. 2.
49. Україна. Щоденна газета (Кам’янець-Подільський). — 1919. — 21 жовт.
50. Український народний університет в Кам’янці (огляд діяльності за академічний рік 1919/20) // Слово (Кам’янець-Подільський). — 1920. — 14 листоп.
51. Хроніка // Визволення (Кам’янець-Подільський). — 1919. — № 6. — 29 черв. — С. 2.
52. Хроніка // Подольській край (Кам’янець-Подільський). — 1919. — № 400. — 30 черв. — С. 2.
53. Хроніка // Трудовий Шлях (Кам’янець-Подільський). — 1919. — Ч. 3. — 29 черв. — С. 4.
54. Центральний державний архів вищих органів влади України (далі — ЦДАВОУ). — Ф. 2582, оп. 1, спр. 13, арк. 61.
55. ЦДАВОУ. — Ф. 2582, оп.1, спр.173, арк. 32–61.
56. Чехівський Володимир Мойсейович / В кн. В. Верстюк, Т. Осташко Діячі Української Центральної Ради. Біографічний довідник. — К., 1998. — С. 181–182.

Повноцінне повернення Україні імені Володимира Чехівського неможливе без вивчення й аналізу всієї багатогранної спадщини вченого, педагога, богослова і громадсько-державного діяча, осмислення його педагогічної, науково-богословської, культурно-освітньої, державотворчої та проповідницько-місійної діяльності.

Полноценное возвращение Украины имени Владимира Чеховского невозможно без изучения и анализа всего многогранного наследия ученого, педагога, богослова и общественно-государственного деятеля, осмысления его педагогической, научно-богословской, культурно-образовательной, государственной и проповедническо-миссионерской деятельности.

The full return of Ukraine named after Vladimir Chekhov impossible without the study and analysis of the multifaceted heritage scientist, educator, theologian and social-statehood leader, understanding its educational, scientific, theological, cultural, educational, state-preaching and missionary activity.

Надійшла 23 лютого 2015 р.